

verbeelding sprak dan van Starckenborgh die zich steeds zo gereserveerd voordeed.¹

Embargo-crisis

Op 22 juni '41, vijf dagen nadat de handelsbesprekingen in Batavia waren geëindigd, viel Duitsland de Sowjet-Unie aan. Het had Japan tevoren op geen enkele wijze ingelicht en daarmee duidelijk in strijd gehandeld met de geest van het Driemogendhedenverdrag – dat had Japan zelf overigens óók gedaan toen het enkele maanden eerder, in april '41, minister Matsoeoka in Moskou een neutraliteitsverdrag met de Sowjet-Unie had laten sluiten.

De Duitse invasie van de Sowjet-Unie leidde in Tokio tot disputen, feller dan er zich wellicht ooit hadden voorgedaan. Minister-president Konoje was van mening dat Japan van Duitslands eigenzinnig optreden gebruik moest maken om het Driemogendhedenverdrag op te zeggen en een accoord met de Verenigde Staten na te streven – Matsoeoka daarentegen, die er vast van overtuigd was dat de Sowjet-Unie snel onder de Duitse *Blitzkrieg* zou bezwijken, stelde voor dat alle voorbereidingen voor een verdere opmars naar de *Nanjo* gestaakt zouden worden en dat eerst de Russische vlootbasis Wladiwostok en vervolgens de gehele Russische positie in Oost-Azië aangevallen zou worden. Het Grote Hoofdkwartier kwam tot een derde conclusie: in een gemeenschappelijk stuk d.d. 23 juni noemden de leger- en de vlootafdeling het 'in militair, economisch en politiek opzicht absoluut noodzakelijk' dat Japan 'onverwijd' een garnizoen zou legeren in de zuidelijke helft van Frans-Indo-China – verwacht werd dat dit verder oprukken in de *Nanjo* er toe zou leiden dat Nederland de handelsbesprekingen met Japan zou heropenen; 'wij dachten', zei in '62 een van de afdelingshoofden van het marinehoofdkwartier, 'dat Nederland, dat immers slechts door een koningin werd bestuurd, voor die militaire druk het hoofd zou buigen.'²

Hoe al die tegengestelde standpunten te verzoenen?

Op 2 juli kwam de Contactraad bijeen onder voorzitterschap van keizer Hirohito – het werd daarmee een, zoals het heette, keizerlijke conferentie. Een snelle aanval op de Sowjet-Unie werd onuitvoerbaar geacht – het

¹ W. G. Blits, 15 sept. 1956. ² Minori Nomoera: 'The Dutch East-Indies and the Japanese Armed Forces', *Records of the 4th International Colloquy on Military History*, p. 310.